

NOVOGUMIY VA MINERAL O'G'ITLARNI KARTOSHKA TOVARLILIGIGA TA'SIRI

K.S.Komilov¹

q.x.f.n., dotsent

M.A.Egamberdiyev²

magistrant

¹⁻²Andijon qishloq xo'jaligi va agrotexnologiyalar instituti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7100759>

Annotatsiya: Ushbu maqolada kartoshkaning tovarligiga novogumiy va mineral o'g'itlar ta'siri bo'yicha o'tkazilgan tadqiqotlar bayon etilgan

Kalit so'zlar: kartoshka, o'g'it, novogumiy, tuganak, tovar, xosil, hosildorlik

Kartoshka eng muhim oziq-ovqat, em-xashak va sanoatbop ekindir. U dunyo dehqonchiligiga asosiy qishloq xo'jalik ekinlari, bug'doy, sholi, va makkajuxori bilan bir qatorda turadi. Jahonning kartoshka etishtiradigan besh qitalari (Evropa, Osiyo Shimoliy Amerika, Janubiy Amerika, Afrika va Okeniya) ichida kartoshka ekib etishtirishi jihatidan-ekiladigan maydoni (9145 ming ga) va oladigan yalpi hosili (138,2 mln. t) jihatidan Evropa qitasi mamlakatlari birinchi o'rinda turadi. Bizni mamlakatimizda bu qimmatbaho ekanini yangi navlarini ishlab chiqarishga tatbiq etish va etishtirish texnologiyasini takomillashtirishga juda katta ahamiyat berildi va berilmoqda.

Kartoshka tunganagini oziq-ovqatda ko'p ishlatilishiga sababi uning tarkibida inson organizmi yaxshi o'zlashtiradigan uglevodlar, oqsillar, asosan kraxmallning ko'pligi, S vitamini, mineral tuzlar, temir, kalsiy va boshqa moddalarning mavjudligidadir. Kartoshka katta ahamiyatga ega bo'lgan oziqbop va texnik o'simlikdir. Shuning uchun u har yili jahonda 18-19 mln. ga maydonda etishtirilib, undan 3,1-3,3 mln.t yangi hosil ishlab chiqarilmoqda. Kartoshka tuproq tarkibida oziq elementlarining ko'p bo'linishi talab qiladi. Uning ildiz sistemasi kam rivolangan bo'lib, oziq etishmagan taqdirda butun o'suv davrida yuqori hosil to'play olmaydi. Bundan tashqari, kartoshka tuproqdan hosil bilan ko'p miqdorda oziq elemetlarini olib chiqadi. Masalan, gektaridan 19-316 sentner hosil olinganida kartoshka tuproqdan 79-178 kg azot, 32-52 kg fosfor va 183-348 kg kaliy olib chiqadi. Kartoshka ko'p miqdorda kaliy moddasini olib chiqishiga qaramay, u O'zbekiston sharoitida asosan azotli va fosforli o'g'itlarni talab qiladi. Ma'lumki, ekinlar o'stirishdagi har bir agrotexnik tadbir olinadigon mahsulotning miqdoriga va uning sifatiga ta'sir qilishi kerak. Qishloq xo'jaligida ekib o'stiriladigan ekinlarning hosili davlat standarti talablariga mos kelishi kerak. standarti bo'yicha kartoshka tunganaklarining vazni 30 grammdan yuqori bo'lsa hamda tunganaklar yirik, yorilmagan, kasallanmagan bo'lsa, buni sifatli mahsulot deb xisoblanadi. Kartoshka tunganaklarining vazni 30 grammdan kam

bo'lsa, ularni notavar kartoshka deb yuritiladi. Kartoshkachilik bilan shug'ullanuvchilarni fikricha, etishtirilgan hosilni asosiy qismi, ya'ni 97 foizdan ortig'i tovarbop bo'lishi kerak. Tadqiqotlar 2021-2022 yillar mobaynida PSUEATI Farg'ona ilmiy tajriba stansiyasining o'tloqi-soz tuproqlari sharoitida o'tkazildi. Bizning olib borgan tajribalarimizda etishtirilgan kartoshkani tovar va notovar qismlarga ajratildi, buning uchun hosilni yig'ishtirishdan oldin har bir variantdan besh tupdan kartoshkani hosili kavlab olindi va uni tovar va notavar qisimlarga ajratildi.

Variantlar	Ko'chat qalinligi, tup/g	Bir tup kartoshka hosili, gramm			1 gektardagi hosil				
		Jami	tovar	notovar	Jami	tovar		notovar	
						S	%	S	%
O'g'itsiz	42400	315	285	30	13,5	120,8	90,5	12,7	9,5
N ₁₅₀ , P ₉₀ , K ₆₀	42900	523	497	26	22,4	213,2	95	11,2	5
N ₁₅₀ , P ₉₀ , K ₆₀	43200	665	640	25	28,7	276,5	96,2	10,8	3,8

Yuqoridagi jadval ma'lumotlaridan ko'rinib turibdiki kartoshka hosilini yig'ishtirishdan oldin o'g'it solinmagan variantning bir gektarida 42400 tup kartoshka tuplari borligi aniqlandi. Gektariga 150 kg azot, 150 kg fosfor va 90 kg kaliy o'g'itlari bilan birgalikda novogumiy bilan ishlov berilgan uchinchi variantda 43200 tup o'simlik borligi aniqlandi. Tajriba variantlari bo'yicha bir tup kartoshka qancha miqdorda tunganak hosil qilganligini hamda shu hosilni tovarlilik darajasi qancha bo'lishini aniqlandi hamda variantlar bo'yicha bir gektar maydonga shakllangan tunganaklar miqdorini va ularni tovarlilik darajasini aniqladik. Tajribani mineral o'g'it solinmagan birinchi variantini bir tupida 315 gramm tunganak shakllangan bo'lib, buni 285 grammi tovar mahsuloti va 30 grammi notovar mahsulot ekani ma'lum bo'ldi. Shu variantni bir gektar maydondagi o'simliklari 135,5 sentner kartoshka tunganaklarini shakllantirgan, buni 120,8 sentneri tovar mahsuloti va 12,7 sentneri notovar mahsulot ekanligi aniqlandi. Bu variantning tovarlilik darajasi 95 % ni tashkil qildi.

Xulosa qilib aytganda, kartoshkani N₁₅₀, P₉₀, K₆₀ ўғит меъёрида, 43200 ko'chat qalinligida parvarishlanganda kartoshkaning tovarlilik 96,2 %ni tashkil etdi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Esonov I, Xoliqov A.T. Kartoshka etishtirishning intensive te[nologiyasi. Toshkent Mexnat.
2. Abdukarimov D. Vrediteli. V kn. «Ranniy kartofel». Tashkent. Mexnat, 1997
3. Azimov B.B. Ispytanie sortov zarubejnoj seleksii v Uzbekistane. J. «Kartofel i ovoqci», 2003 g. №1
4. Astanakulov T.E., Abdukarimov D.T., Xakimov R.A., Mavlyanova R.F. Genofond i seleksiya kartofelya v Uzbekistane. V kn. «Kartofelevodstvo Uzbekistana». Tashkent, MSVX, 2004 g.
5. Ostanakulov T.E. Sabzavot ekinlar biologiyasi va ustirish texnologiyasi. - Toshkent, 1997 y.
6. 6. Idrisov, X. A., & o'g'li soliyev, a. M. (2022, may). Sug 'oriladigan maydonlarda mosh (Phaseolus aureus piper.) Navlarining tavsifi. In international conferences on learning and teaching (vol. 1, no. 7, pp. 17-23).
7. 7. Idrisov, X. A., Atabayeva, X. N. (2022, may). Loviya va mosh ekinlarining umumiy ahamiyati va biologik xususiyatlarini tahliliy o 'rganish. In international conferences on learning and teaching (vol. 1, no. 8, pp. 644-651).
8. 8. Xalima, A., Xusanjon, I., & Abdulvosid, S. (2022). O 'tloqi-botqoq tuproqlar sharoitida mosh (Phaseolus aureus piper) ning o 'sishi, rivojlanishi va don hosildorligi. Research and education, 1(2), 373-381.
9. 9. Xusanjon, I., & Abduxolik, K. (2022). Moshning yangi navlarini yaratishda seleksiya ko 'chatzorida o 'tkazilgan tadqiqotlar. Research and education, 1(4), 50-56.
10. 10. Abdujabborovich, I. X., Ozodbek, A., Nodirbek, X., & Abrorbek, a. (2022). Sug 'oriladigan maydonlarda mosh (Phaseolus aureus Piper) navlarining simbiotik faoliyatiga ekish muddati va me 'yorining ta'sirini o 'rganish. Science and innovation, 1(1), 615-624.
11. 11. Abdujabborovich, I. X., o'gli, u. X. I., qizi, a. D. A., qizi, y. M. N., & ogli, m. A. A. (2022). Tipik bo'z tuproqlar sharoitida mosh (Phaseolus aureus Piper) navlarini tadqiq etish. Science and innovation, 1(d2), 160-165.
12. 12. Abdujabborovich, i. X. (2022). Qozoqi anorning biologik xususiyatlari. Models and methods for increasing the efficiency of innovative research, 2(13), 396-400.
13. 13. Idrisov, X. A., & o'g'li Soliyev, a. M. (2022, may). Sug 'oriladigan maydonlarda soya etishtirish texnologiyasini takomillashtirish. In international conferences on learning and teaching (vol. 1, no. 7, pp. 286-295).
14. 14. Abdujabborovich, i. X., & Gofurovna, r. F. (2022, may). Soya (Glycine hispida l) ning bilogik xususiyatlari va tashqi muxit omillari. In e conference zone (pp. 1-5).

15. 15. Abdujabborovich, i. X., & teshaboyev, a. (2022). Soyaning kolleksiya ko'chatzoridan samarali va maqsadli foydalanishning ilmiy axamiyati. Science and innovation, 1(d3), 286-290.
16. 16. Abdujabborovich, i. X., & o'g'li, x. A. M. (2022). Sholi seleksiyasi bo'yicha o'tkazilgan tadqiqot natijalarini tahliliy o'rganish. Science and innovation, 1(d3), 276-281.
17. 17. Abdujabborovich, i. X., o'g, p. J. G. A., o'g'li, e. K. E., & o'g, d. O. N. M. (2022). Soyaning yangi navlarini yaratishda nav namunalaridan samarali va maqsadli foydalanishning ahamiyati. Science and innovation, 1(d3), 269-275.
18. 18. Abdujabborovich, i. X., & Mirzamaksudavich, b. R. (2022). Soyaning yangi navlarini yaratish bo'yicha o'tkazilgan tadqiqotlar. Science and innovation, 1(1), 776-785.
19. 19. Idrisov, x. A. (2022, june). Osiyo loviyasi-mosh (phaselus aureus piper.)-biologik xususiyatlari. In international conferences on learning and teaching (vol. 1, no. 9, pp. 144-148).
20. 20. Abdujabborovich, i. X., o'gli, u. X. I., qizi, a. D. A., qizi, y. M. N., & ogli, m. A. A. (2022). Tipik bo'z tuproqlar sharoitida mosh (rhaseolus aireus piper) navlarini tadqiq etish. Science and innovation, 1(d2), 160-165.
21. 21. Abdujabborovich, i. X., & teshaboyev, a. (2022). Soyaning kolleksiya ko'chatzoridan samarali va maqsadli foydalanishning ilmiy axamiyati. Science and innovation, 1(d3), 286-290.
22. 22. Idrisov, x. A., & karimov, a. A. (2022, july). Mosh (phaselus aureus piper.) Dan yuqori hosil olishda agrotexnik omillarning ahamiyatimosh (phaselus aureus piper.) Dan yuqori hosil olishda agrotexnik omillarning ahamiyati. In international conferences on learning and teaching (vol. 1, no. 11, pp. 106-111).
23. 23. Xusanjon, i., & abduxolik, k. (2022). Moshning yangi navlarini yaratishda seleksiya ko'chatzorida o'tkazilgan tadqiqotlar. Research and education, 1(4), 50-56.
24. 24. Abdujabborovich, i. X., o'g, p. J. G. A., o'g'li, e. K. E., & o'g, d. O. N. M. (2022). Soyaning yangi navlarini yaratishda nav namunalaridan samarali va maqsadli foydalanishning ahamiyati. Science and innovation, 1(d3), 269-275.
25. 25. Abdujabborovich, i. X., & mirzamaksudavich, b. R. (2022). Soyaning yangi navlarini yaratish bo'yicha o'tkazilgan tadqiqotlar. Science and innovation, 1(1), 776-785.
26. 26. Idrisov, x. A., & o'g'li soliyev, a. M. (2022, may). Sug'oriladigan maydonlarda mosh (phaselus aureus piper.) Navlarining tavsifi. In international conferences on learning and teaching (vol. 1, no. 7, pp. 17-23).

27. Idrisov Xusanjon Abdujabborovich, Xalbaev Akbar Namozovich. (2022). SOYANING SELEKSIYA KO'CHATZORIDAGI NAV NAMUNALARINI QIMMATLI-XO'JALIK XUSUSIYATLARINI O'RGANISH. MODELS AND METHODS IN MODERN SCIENCE, 1(12), 22-25. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7032183>.<https://doi.org/10.5281/zenodo.7032183>
28. Soyaning nazorat ko'chatzoridagi nav namunalarini qimmatli-xo'jalik xususiyatlarini tahliliy organish. <https://academicsresearch.com/index.php/rnsr>. "Results of national scientific rasearch" scientific-methodical journal
29. Volume 1, Issue 4, ISSN:2181-3639, Toshkent 2022 y 5-son.,134-139 betlar, <https://academicsresearch.com/index.php/rnsr/ind>.
30. Khojamkulova Yulduzoy Jahonkulovna, Kashkaboeva Chulpanoy Tulkunovna, Ibragimov Feliks Yuldashevich. IN RICE (ORIZA SATIVA) VARIETIES THE PLANT GROWS AT DIFFERENT WATER THICKNESSES, WATER CONSUMPTION DURING DEVELOPMENT PERIODS, M 3, SOLUTION OF SOCIAL PROBLEMS IN MANAGEMENT AND ECONOMY International scientific-online conference.<https://doi.org/10.5281/zenodo.7028149>.